

K. Garšva. Samokslas prieš abėcėlę ir valstybinę kalbą (26)

 alkas.lt/2017/05/02/k-garsva-samokslas-pries-abecele-ir-valstybine-kalba/

2017 05 02
10:16

Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas (Nr. XIII P–535, 2017-04-04) numato, kad nelietuviškomis raidėmis būtų galima rašyti Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžius, taip pat užsienio valstybių piliečių ir su jais susijusių asmenų, gyventojų bei pilietybės ir keičiančių pilietybę gyventojų asmenvardžius.

Lietuvoje asmenvardžius rašyti nelietuviškai galėtų visi, pateikę dokumento šaltinį, kuriame pavardė įrašyta nelietuviškais „lotyniško pagrindo rašmenimis ir kuris įrodo, kad asmuo arba jo protėviai pagal tiesioginę giminytės liniją turėjo užsienio šalies pilietybę arba su užsieniečiu sudarė santuoką ir perėmė jo pavardę“ (2017-04-05 Seimo TS–LKD frakcijos pranešimas). Taip kiekvienas Lietuvos gyventojas galėtų rasti ir šaltinį, kur jis arba jo protėviai Sovietų Sąjungos, Vokietijos, Lenkijos, Rusijos okupacijomis arba Žečpospolitos laikotarpiu buvo rašomi rusiškai, vokiškai, lenkiškai, lotyniškai ir pavardę, vardą pasikeisti, nors šiuo atveju asmenvardžiai būtų neautentiški, iškraipyti. Bet tai įstatymo projekto siūlytojas ne motais, tad tokį įstatymo projektą galima vadinti asmenvardžių nulietuvavimo įstatymu. Vardų ir pavardžių rašymo taisyklės šiuo atveju tvirtintų Vyriausybė, kurioje vardyno specialistų nėra.

Lenkijos laikraštis „Rzeczpospolita“ 2017-04-06 d. pranešė: A.Kubilius įsitikinęs, kad „tai pirmas žingsnis, kuris leis tolesnius veiksmus“. Tomaševskininkų teisininkė numato, kad priėmus projektą „atsiras prielaida išplėsti nelietuviškų pavardžių rašybos teisę“. VSD pastebėjo, jog specialios teisės autonominiams būtų grėsmė valstybės saugumui. Ši problema gegužės 3 dieną nuo 12 val. bus aptariama Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus rengiamoje akcijoje „Atgimimo banga“, kuri bus surengta Nepriklausomybės aikštėje prie Seimo.

Priežastys, dėl ko projektą Nr. XIII P–535 būtina atmesti

1. Prieškonstitucinis projektas

Projekto autoriai bando prisidengti Konstitucinio Teismo išaiškinimu ir VLKK komentaru, juos iškraipdami. Nesigilinę į projektą ir jo padarinius prie jo pasirašė 70 Seimo narių.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2017–02–28 d. ir vėliau galutinai ir neskundžiamai atmesdamas nepagrįstus ir nepakankamai kompetentingus apylinkių teismų sprendimus dėl vad. Europos žmogaus teisių fondo skųstų asmenvardžių rašybos, dar kartą nurodė ir svarbiausius Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teiginius dėl asmenvardžių rašybos dokumentuose, kurių kiekvienas pilietis ir tuo labiau Seimo narys ar ministras privalo laikytis.

Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad (visur paryškinta mūsų) **„raštvėdyba, apskaitos, atskaitomybės, finansiniai dokumentai privalo būti tvarkomi lietuvių kalba; valstybės ir savivaldos institucijos, įstaigos, įmonės bei organizacijos tarpusavyje susirašinėja valstybine kalba.**

Kazimieras Garšva | Alakas.lt, J. Vaiškūno nuotr.

<...>. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos piliečio pasas yra oficialus dokumentas, patvirtinantis asmens ir valstybės nuolatinį teisinį ryšį, t. y. asmens pilietybę, kad pilietybės santykiai yra viešojo valstybės gyvenimo sritis, **asmens vardas ir pavardė piliečio pase turi būti rašomi valstybine kalba. Kitaip būtų paneigtas konstitucinis valstybinės kalbos statusas.** <...>. Jeigu teisės normomis būtų nustatyta, kad šių piliečių vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos piliečio pase rašomi kitokiais nei lietuviškais rašmenimis, būtų ne tik paneigtas konstitucinis valstybinės kalbos principas, bet ir **sutrikdyta valstybės ir savivaldybių įstaigų, kitų įmonių, įstaigų bei organizacijų veikla. Dėl to piliečiams būtų sunkiau įgyvendinti savo teises bei teisėtus interesus ir būtų pažeistas Konstitucijoje įtvirtintas jų lygybės įstatymui principas.** <...>“.

Konstitucijos 29 straipsnis primena, ir kad „žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pagrindų pagrindų“. Turėdami geriausias pasaulyje sąlygas kultūrai palaikyti tik Lietuvos lenkai šiuo projektu dar gautų privilegiją asmenvardžių rašybai dokumentuose lenkų kalba. Tai pažeistų gudiškai, rusiškai kalbančių lenkų, gudų, rusų ir dar bent 140 tautinių bendrijų teises. VSD duomenimis kai kurios iš jų ir viena valstybė tik ir laukia progos tuo skųstis ir imtis priemonių ginti „rusakalbių teises“. Visų tų problemų išvengiama priimant dar 2015 m. „Talkos“ judėjimo pateiktą įstatymo projektą.

Įrašų Lietuvos Respublikos piliečio pase rašymas valstybine kalba nepaneigia įvairioms tautinėms grupėms save priskiriančių piliečių teisės rašyti savo vardus ir pavardes bet kokia kita kalba, jeigu tai nesusiję su įstatyme nustatyta valstybinės kalbos vartojimo sritimi. Konstitucinis Teismas 2009 m. lapkričio 6 d. sprendimu „Dėl Konstitucinio teismo nutarimo nuostatų, susijusių su asmens vardo ir pavardės rašymu Lietuvos Respublikos piliečio pase, išaiškinimo“ atsakė, kad Lietuvos Respublikos piliečio pase įrašius asmens vardą ir pavardę valstybine kalba, to paties paso kitų įrašų skyriuje galima įrašyti asmens vardą ir pavardę kitokiais, ne lietuviškais, rašmenimis ir nesugramatinta forma, kai asmuo to pageidauja; toks asmens vardo ir pavardės įrašas paso kitų įrašų skyriuje nelietuviškais rašmenimis neturėtų būti prilygintas įrašui apie asmens tapatybę valstybine kalba. Konstitucija aiškiai įtvirtina lietuvių kalbos, kaip valstybinės kalbos, statusą, kuris reiškia, kad visų Lietuvos Respublikos piliečių vardai ir pavardės asmens dokumentuose, patvirtinančiuose jų pilietybę, turi būti rašomi valstybine kalba, t. y. lietuviškai, pagal lietuvių kalbos rašymo ir gramatikos taisykles, raidėmis, kurios yra lietuvių kalbos raidyne.

2. Žala valstybinei kalbai, Lietuvos Respublikos teritorijos vientisumui

Neatlaikęs liberalių politikierių spaudimo Konstitucinis Teismas 2014 m. vasario 27 d. pažymėjo, kad gali būti įstatymu nustatytos ir kitokios asmens vardo ir pavardės rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase taisyklės nei nustatytosios Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ 2 punkte, kai jas keisti siūlo valstybės institucija, turinti įgaliojimus rūpintis valstybinės kalbos saugojimu. Tokiu atveju įgaliojanti institucija turi teikti oficialią išvadą, ar konstitucinio reikalavimo „asmens vardas ir pavardė piliečio pase turi būti rašomi valstybine kalba“ formuluotė „valstybine kalba“, taip pat formuluotė „lietuviškais rašmenimis“ gali būti suprantamos taip, kad Lietuvos Respublikos piliečio pase kai kuriais atvejais rašant nelietuviškus vardus ir pavardes galima vartoti ne tik lietuvių kalbos abėcėlės raides, bet ir kitus tik lotyniško pagrindo rašmenis tiek, kiek jie dera su lietuvių kalbos tradicija, nepažeidžia lietuvių kalbos sistemos, lietuvių kalbos savitumo.

Dėl to įstatymų leidėjas „turi gauti specialių (profesinių) žinių turinčių asmenų (institucijų), *inter alia* pagal Lietuvos Respublikos įstatymus iš profesionalių kalbininkų – lietuvių kalbos specialistų (o tiek, kiek leidžia įstatymai, – ir kitų lingvistikos šakų atstovų) sudarytos valstybės institucijos, turinčios įgaliojimus rūpintis valstybinės kalbos saugojimu, pagal savo kompetenciją nustatyti valstybinės politikos gaires“.

Atsakant į šiuos klausimus, 2014–04–25 d. Lietuvių kalbos institute vyko profesionalių kalbininkų diskusija. Joje dalyvavo apie pusę VLKK narių, buvę jos nariai V. Ambrazas, P. Kniūkšta, V. Labutis, A. Paulauskienė, A. Piročkinas, Lietuvių kalbos instituto (LKI) vyriausieji, vyresnieji mokslo darbuotojai, tautinių bendrijų atstovai ir kiti, išvadoms pritarė akad. Z. Zinkevičius. Diskusijos apibendrinimą ir rekomendacijas 2014–06–11 d. įteikėme LR Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komitetui, VLKK.

Diskusijos išvada: nelietuviškos raidės Lietuvos Respublikos piliečių asmens dokumentuose būtų abėcėlės pakeitimas, nes pagal įstatymus šiuose dokumentuose piliečių asmenvardžiai turi būti rašomi

valstybine lietuvių kalba, taigi ir lietuviškais rašmenimis. Teisiškai nelietuviškos raidės reikštų ir valstybinės lietuvių kalbos konstitucinės nuostatos pažeidimą. Jokių kalbinių priežasčių keisti lietuvių kalbos abėcėlę ar šioje valstybinės kalbos vartojimo srityje pripažinti lygiavertes kitų kalbų abėcėles nėra. Kitų valstybių piliečių asmenvardžiai gali būti rašomi papildomame dokumento puslapyje: šios pavardės neturi griauti visos lietuvių kalbos rašybos sistemos. Jokia piliečių grupė, skiriama tautiniu pagrindu, dėl kalbos vartojimo negali turėti jokių privilegijų. Dabartiniame geopolitiniame kontekste siektina integralios, pilietiškai susitelkusios visuomenės, kuri sugebėtų išlaikyti valstybinės kalbos savitumą ir vartojimo tradiciją, kad nebūtų pažeista Konstitucija, įteisinusi lietuvių kalbą kaip valstybinę prieš 95 ir 25 metus.

Šias nuostatas patvirtino LKI Mokslo taryba.

VLKK, atsakydama Seimui dėl įstatymų projektų (Nr. XIIP–1675, XIIP–1653(2)) nurodė, jog LR piliečių vardai ir pavardės asmens dokumentuose turi būti rašomi lietuviškais rašmenimis, o tam tikros išimties galimos tik užsieniečiams, jų sutuoktiniams ir vaikams (remiantis tarptautine praktika diakritiniai ženklai dėl techninių galimybių gali būti neperteikiami). Naujų įstatymų projektų, bylų, besiskiriančių nuo minėtų projektų, nuostatos negali paraidžiui remtis vien ankstesnėmis VLKK išvadomis ir dėl to, kad 1) 2016–2017 m. teismuose VLKK buvo trečiuoju suinteresuotu asmeniu dėl asmenvardžių rašybos dokumentuose ir reikalavo nepažeisti Konstitucijos, 2) dar nebuvo galimybės suvienodinti 2012, 2014 m. profesionalių kalbininkų diskusijų, LKI Mokslo tarybos ir VLKK išvadų, 3) jokia kalbininkų institucija nesūlė keisti lietuvių kalbos abėcėlės, asmenvardžių rašybos dokumentuose taisyklių ir nesakė, jog tai nepažeistų lietuvių kalbos sistemos, jos savitumo ir tradicijos, rašybos taisyklių, nemažintų valstybinės kalbos vartojimo, nesiaurintų jos funkcijų.

Lietuvių kalbos raidyne yra 32 raidės. Kiekviena jų žymi atskirą garsą. Lotyniškosios abėcėlės pagrindu susiformavę kitų kalbų vardynai nuo lietuvių kalbos raidyno skiriasi šiais rašybos ir tarties principais: 1) vartojamos naujos raidės, plg. *w, q, x* ir *t. t.*, 2) vartojamos raidės su diakritikais, kurių nebuvo lotynų kalbos abėcėlėje ir kurių tarimą reikia žinoti kaip ir naujų raidžių, plg. lenkų kalbos *ć, ł, ń, ó, ś, ź, ż*, 3) vartojamos raidės, kurios sutampa pagal tartį, bet skiriasi rašyba, plg. lenkų *Wanagel, Wilkel, Wietnam* ir lietuvių *Vanagėlis, Vilkelis, Vietnėmas*, 4) vartojamas garsas, kuris rašomas trejopai: garsas *k* lotynų kalboje prieš *u* rašytas *q*, prieš kitus balsius – *k* ir *c*, 5) vietoj dviejų garsų (fonemų) *ks (gz)* rašoma viena raidė *x*, plg. lotynų *exāmen* „egzaminas“, lenkų *ą, ę* tariami *on, ęn*, 6) vienas garsas žymimas dviem raidėmis, plg. lenkų *sz, rz* tariami *ś, ź*.

II. Neteisingas įstatymo projekto pristatymas

Projekto autoriai siekia apgauti mažiau patyrusius Seimo narius, rinkėjus, piliečius, nutylėdami, kiek naujų raidžių rašyboje atsirastų, kur jos būtų vartojamos, kaip būtų tariamos, kiek žmonių jas vartotų ir kiek piliečių to turėtų mokytis, kiek tai kainuotų, kokie būtų neigiami padariniai, kiek tai griautų valstybingumą, tautiškumą. Teiginiai skiriasi įstatymo projekte ir paaiškinime.

Lotyniško pagrindo abėcėlių naujų raidžių iš viso būtų apie 150 (latvių k. – 9, lenkų k. – 12 ir t.t.), o naujų tarimo būdų per 50, kuriuos tiksliai būtų neįmanoma išmokti. Visa tai perkeliant į pirmąjį paso puslapį būtų keičiamas tradicinis lietuvių kalbos raštas, abėcėlė ir tarties principai. Norint tai pradėti įgyvendinti, būtina keisti Lietuvos Respublikos Konstituciją: jos įvadiniame skyrelyje „Lietuvių tauta“ išbraukti ar iš esmės perdirbti sakinį „išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius“, o 14 straipsnį redaguoti maždaug taip: „Valstybinė kalba – lietuvių kalba su pakeista abėcėle“. Reikėtų keisti ir Valstybinės kalbos įstatymą, Civilinio kodekso 3.282 str.

Dezinformuojama, kad „šiuo metu galiojantis įstatymas nenumato situacijos, kai Lietuvos Respublikos piliečiai įgyja nelietuviškos formos pavardes, taip pat ir galimybės tokių asmenų pavardes jų pasirinkimu rašyti lietuvių kalbos rašyba arba kitais lotyniško pagrindo rašmenimis“. Visa tai leidžia LR AT 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ 3 punktas: „Asmenų, turėjusių kitos valstybės pilietybę, vardai ir pavardės išduodamame Lietuvos Respublikos piliečio pase gali būti rašomi pagal tos valstybės piliečio pasą ar jį atitinkantį dokumentą“.

Neteisingai skelbiama, jog kenksmingas valstybei projektas remiasi „Konstitucinio Teismo (KT) išaiškinimu bei Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) suformuluotomis nuostatomis, kurias prievarta reikalavo rengti kai kurie projekto iniciatoriai. Esą taip rašoma „daugumoje Europos šalių (išskyrus Lietuvą ir Latviją)“ – tai valstybių grupei dar priklauso Anglija, Danija, Italija, Prancūzija, Lenkija. Pase užsirašius asmenvardžius savo kalba, Lenkijoje jie su diakritikais neįtraukiami į valstybės registrą, o visur kitur *Tamašauskas* rašomas *Tomaszewskiu*,

Tamašauskienė – Tomaszewska (Lietuvoje taip nedaroma). Europos Sąjungoje Rūta Meilutytė rašyta Ruta Meilutyte, o JAV Adamkienė buvo Adamkus, bet niekas dėl to neprotestavo – tik Lietuvoje kai kam vis blogai.

Įstatymo iniciatoriai aiškina: „tokias kasdienį žmonių gyvenimą apsunkinančias teises problemas turime kuo greičiau išspręsti“. Tai galima lengvai išspręsti pagal „Talkos“ projektą Latvijos pavyzdžiu, dėl to galima išduoti ir papildomą pažymėjimą, bet dėl 30 ar 300 nepakankamai lojalių Lietuvai piliečių nesidrovima apsunkinti gyvenimą 3 milijonams ir ardyti valstybę. Apgaudami didelę dalį rinkėjų, projekto autoriai esą vadovaujasi negirdėtu TS–LKD rinkimų programos teiginiu. Skelbdami, „jog kai kurie Lietuvos teismai jau yra priėmę sprendimus, tenkinančius Lietuvos piliečių skundus dėl galimybės rašyti originalias pavardes su nelietuviškais lotyniškais rašmenimis asmens dokumentuose“ nutyli, kad tuos prieškonstitucinius sprendimus Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas teisėtai panaikino (leido rašyti papildomame puslapyje). Konstitucinis Teismas panaikins ir šį įstatymą, jeigu jis bus priimtas.

1. Pradėjo autonominkai, tęsia liberalai

1991 m. paleidus Vilniaus, Šalčininkų rajonų savivaldybes, kūrusias teritorinę autonomiją su 3 valstybinėmis kalbomis, užsienietiška asmenvardžių, gatvių pavadinimų rašybą bandoma primesti per Tautinių mažumų, Vardų ir pavardžių rašybos dokumentuose, Valstybinės kalbos įstatymus. Nuo 2010 m. tą darbą atlieka ir vadinamasis Europos žmogaus teisių fondas (EŽTF). Pažeisdamas Lietuvos Respublikos Konstituciją, įstatymus, savo įstatus, jis savo tinklapyje (žr. www.efhr.eu) paskelbė instrukciją „Pakeisk vardą ir pavardę“.

EFHR Mūsų intervencijos Mūsų veikla Žinios ir mokslas Teisė Galerija

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ FONDAS
EUROPEJSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
EUROPEAN FOUNDATION OF HUMAN RIGHTS
ЕВРОПЕЙСКИЙ ФОНД ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Pakeisk vardą ir pavardę – instrukcija „žingsnis po žingsnio“

paskelbta gruodžio 28, 2012

Asmuo, norintis pasinaudoti šia teise, privalo kreiptis į Civilinės metrikacijos skyrių (CMS) pagal deklaruotą gyvenamąją vietą. CMS sąrašą rasite čia: <https://mepis.vrm.lt/web/mepis/kontaktai>

Prašymą dėl vardo pakeitimo (paraiška dėl pavardės turi būti pateikta raštu) taip pat galima pateikti internetu pasinaudojus MEPIS sistema (<https://mepis.vrm.lt>).

Į CMS reikia pateikti užpildytą formą (www.efhr.eu/prasymas) bei šiuos priedus:

1. Asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą (išskyrus tuos atvejus, kada jis nėra išduotas nepilnamečiui vaikui);
2. Dokumentą pagrindžiantį pareiškėjo prašymą. EŽTF siūlo pridėti:

Alkas.lt nuotr.

Gavęs duomenų, fondas nemokamai teikia konsultacijas sau naudingiems fiziniams ir juridiniams asmenims: pakeičia asmenvardžius Gyventojų registro tarnyboje ir teismuose reikalauja tai įteisinti dokumentuose. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2017–02–23 d. nustatė, kad Lietuvos Respublikos gyventojų registre įrašyti duomenys gali būti klaidingi: Lietuvoje gimusiam ir augančiam vaikui A. G. – Mickevič 2015–04–28 d. Prancūzijos ambasadoje Lietuvoje išduotas ir Prancūzijos Respublikos piliečio pasas, iki šiol Migracijos tarnybai nepranešus apie įgytą kitos valstybės pilietybę, neatsisakius Lietuvos Respublikos pilietybės ir bylinėjantis dėl savo Lietuvos

Respublikos paso užrašo, pažeidžiant LR pilietybės įstatymo 26 str. ir 45 str. 10 dalį. Siekiant įtakoti paskutinį ir neskundžiamą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimą 2017–03–05 d. prieš LTV Panoramą organizuota dezinformacija, o teismą pralaimėjus – daromas spaudimas Seimui.

EŽTF grupelės asmenų norai svarbiau negu seniausios iš gyvųjų indoeuropiečių (lietuvių) kalbos sistemos, kalbos ir raidyno savitumo išlaikymas. Privatūs kelių dešimčių asmenų mažareikšmiai reikalai fondui svarbiau už valstybės ir tautos viešąjį interesą, kultūrinio ir kalbinio tapatumo išsaugojimą, teismų sistemos neišbalansavimą bei autoriteto išlaikymą, Konstituciją ir įstatymus. Nepagrįstas ir fondo teiginys, esą Latvijos pavyzdys Lietuvai dėl asmenvardžių rašybos nėra sektinas dėl to, kad JTO Žmogaus teisių komitetas pripažino Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 punkto pažeidimą pavardę *Raihman* rašant *Raihman*s. Nesąmonė, kad tai yra „priverstinis vardo ir pavardės keitimas“ ir „neteisėtas kišimasis į privatų gyvenimą“. Tai yra tik normalus fleksinės valstybinės kalbos funkcionavimas – slavų kalbose ryšį su kitais žodžiais kitaip nurodo kiti linksniai ir dėl to taip pat turi kitokias galūnes. Be to, piliečiui pageidaujant, asmenvardžio vardininke galūnės jis gali nenurodyti, bet dėl to pats gali susidurti su papildomais nepatogumais: pavyzdžiui, sakinyje *Ivanov kviečia Stepanov* bus neaišku, kas ką kviečia. Lietuva kaip tik savo įstatymus turi derinti daugiausia su Latvija, nes esame paskutinės baltų kalbos (iš buvusių aštuonių).

Atitaisome apie asmenvardžius skelbtas neteisingas žinias liberalių „intelektualų“, Lietuvo lenkų rinkimų akcijos (LLRA), EŽTF ir kituose raštuose:

Originali istorinių protėvių pavardžių rašyba dokumentuose neturi keistis. Kaip ir kitur, Lietuvoje krikščioniški lietuvių vardai ir pavardės, kilę iš lotynų, graikų, germanų, hebrajų, slavų kalbų (žr. 1 lentelę) ir buvo rašomi „neoriginaliai“, t. y. ne autentiškai (lotynų, graikų, germanų, hebrajų, slavų kalbomis), o pritaikius lietuvių kalbos sistemai, fonetikai, grafikai. Lietuvos asmenvardžiai iki Lietuvos Respublikos susikūrimo 1918 m. buvo rašomi lotyniškai, LDK kanceliarine kalba, lenkiškai, lietuviškai, rusiškai, vokiškai. Kiekvienoje kalboje asmenvardžiai buvo pritaikomi prie savo kalbos sistemos, bent kiek buvo keičiami, bet nuo to asmenų tapatybė nepasikeitė. Svarbiausia buvo ne rašto kalba, o kaip žmonės save ir kitus vadino. Šios formos įamžintos lietuvių pavardžių žodyne ir yra tikrosios (autentiškos) pavardės, o tariamai „autentiškas“ galima suprasti kaip svetimkalbiuose raštuose iškraipytas jų formas.

Asmenvardis yra privataus žmogaus gyvenimo dalis. Asmenvardis nėra tik „privati žmogaus nuosavybė“ ir nebeatspindi jo ypatybių. Asmenvardis yra tikrinis žodis – kalbos dalis, rodanti žmogaus priklausymą šeimai, kalbai, tautai, valstybei, kultūrai. Jokios „pirminės asmens tapatybės“, individualybės asmenvardis nepateikia ir todėl gali būti keičiamas.

Nelietuviškas pavardes reikia rašyti nelietuviškai. Jos nepriklauso lietuvių kalbai. Mūsų pavardės – Lietuvos kultūros paveldas, susidaręs LDK laikais. Apie 70% Lietuvos piliečių pavardžių nėra 100% „lietuviškos“, bet jos turi bent lietuvių kalbos ar sulietuvintas priesagas, šaknis, galūnes. Ir „nelietuviškiausia“ mūsų pavardė dažnai turi lietuviškų elementų.

Mūsų istoriniai protėviai tik džiaugtųsi, kad jų asmenvardžiai, įėję į gimtosios ir valstybinės kalbos sistemą, bus išsaugoti ir nebebus kėsinamasi prievarta jiems primesti svetimų raidžių, kurias užrašė į Lietuvą atsibastę ir tradicinės kultūros nesupratę svetimi raštininkai. **Pakliuvers į lietuvių kalbą bet koks asmenvardis tampa lietuvių kalbos dalimi:** prisitaiko prie jos fonetikos, kirčiavimo, linksniavimo ir blogai, kad priešingos „žinios“ skelbiamos net VLKK vardu.

1 lentelė

Lietuvių krikščioniškų asmenvardžių kilmė (%)

Eil. Nr.	Kilmė	Vardai	Pavardės
1.	Lotynų k.	30	19
2.	Graikų k.	22	28
3.	Germanų k.	20	5

4.	Hebrajų k.	11	31
5.	Slavų k.	2	15
	Iš viso	85	98

Šaltiniai: Zinkevičius Z. Lietuvių asmenvardžiai. V., 2008, LKI, p. 352–483;
Vilnijos lenkakalbių pavardės. V., 2012, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 249–350.

Originali svetimvardžių rašyba dokumentuose buvo įtvirtinta per visą XX amžių – tai dezinformacija, ieškanti landų Konstitucijai ir tradicinei kultūrai pažeisti. V. Kudirka (Raštai, t. 3, Tilžė, MCMIX, p. 421) kaip tik rašė, jog „kova lotyniškai čekiško alfabeto su lotynišku–lenkišku – kova progreso su konservatyvizmu“ ir siūlė vartoti raides *l, v, š, č*. S. Narutavičius, kai kurie Mažosios Lietuvos tautinės tarybos signatarai parašus suvingiavo, kaip buvo išmokę nelietuviškose mokyklose. 1918 m. dar nebuvo valstybinės lietuvių kalbos ir neveikė Lietuvos Respublikos įstatymai. Iki 1939 m. nelietuviškos asmenvardžių rašybos nebuvo – tada kaip tik parengtas pavardžių atlietuvinimo įstatymo projektas, lietuviški Vilniaus krašto vardyno sąrašai. Tradicinė vardyno rašyba išsaugota per visas okupacijas. „Dabartinė lietuvių kalbos gramatika“, žodynai to nepaneigė. Sovietiniuose dokumentuose lietuviški asmenvardžiai būdavo tik perrašomi rusiškais raidėmis (pridedant nebūdingą tėvavardį).

Kas šešta santuoka yra mišri, t. y. lietuviškas ištekas už užsienio piliečio. Lietuvoje išteka ne vien lietuviškas, lietuviai taip pat veda. Dalies užsieniečių pavardės visiškai atitinka lietuvių kalbos abėcėlę, dalis tautiečių pasilieka savo (mergautinę) pavardę. Taigi svietimos raidės gali dominti tik apie 2% tautiečių ir nedemokratiška mažumos norus primesti daugumai. Lietuvos Respublika dėl asmenvardžių rašybos nepažeidžia jokių sutarčių. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija asmenvardžius leidžia rašyti pagal šalių teisinės sistemos nustatytas sąlygas (11 str.) ir reikalauja nepažeisti daugumos gyventojų teisių (20 str.), ypač valstybių suvereniteto, lygybės, teritorijos vientisumo ir politinės nepriklausomybės (21 str.). Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartis įpareigoja gerbti valstybių suverenumą, teritorijų vientisumą, nesikišti į vidaus reikalus (1, 2 str.), vartoti vardus ir pavardes pagal tautinės mažumos kalbos skambesį (14 str.).

Lietuviškos kilmės pavardžių rašyba Lietuvoje. Europos žmogaus teisių fondo direktorė Malgožata Wardyn Lietuvos Seimui savo vardą rašė lietuviška rašyba (*ž*), o pavardę – lenkiška (*w*) ir nurodė su vyru Lenkijos piliečiu gyvenanti Nyderlanduose. Ji daugiausia bylinėjosi dėl savo pavardės rašybos ir kitus skatino tai daryti. Bet jos pavardė yra lietuviška (**Vardin-is*, plg. *Vard-in-āvičius*, *Vard-ỹs*) ir čia raidė *v* labiau tiktų negu *w*. Bet žmogus pats gali rinktis ir antrame paso puslapyje galės rašyti kaip nori.

Pavardės kilmė gali ir nieko bendro neturėti su žmogaus tautybe. Pavyzdžiui, *Mick-ėvič-iaus* pavardė greičiausiai kilusi Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės kanceliarinėje kalboje ir paplitusi Lietuvoje, Gudijoje. Lenkiškos kilmės ir tautybės ši pavardė nerodo, todėl Lietuvoje gyvenančiam gerbiamo Adomo Mickevičiaus proproanūkiui irgi nevertėjo dėl to labai rūpintis.

Fondas bylinėjosi ir dėl lietuvių bei Kazachstano pilietės vaiko, gimusio Šveicarijoje, pavardės *Felix*. Tokios ar panašios pavardės „Lietuvių pavardžių žodyne“ nėra ir negalėtų būti. Yra labai reta pavardė *Felëckis* (LPŽ I 589) ir populiareesnė *Pelikỹs* (dar plg. lenkų *Felik*, gudų *Феликс*), kuri gali būti kilusi iš baltiškos pavardės *Pēlis* (LPŽ II 426). Neaišku, kodėl lietuvis Lietuvoje turi rašyti nelietuviškai ir kas jo pavardę iškraipė.

3. Kada pagerės Lenkijos santykiai su Lietuva?

Trijų svarbiausių Lenkijos institucijų patarėjas P. Žuravskis nurodė 6 reikalavimus Lietuvai: 1) plėsti lenkišką švietimą, lenkiškai rašyti 2) pasuose ir 3) Lietuvos vietovių pavadinimus, 4) kompensuoti lenkams Vilniaus regiono žemės privatizacijos „skriaudas“, 5) Lietuvo lenkų rinkimų akcijai sumažinti rinkimų barjerą, 6) Vilniaus apskrityje remti ne lietuvišką, o lenkišką spaudą ir televiziją, 7) nedaryti kliūčių naftos koncernui „Orlen“ („Lietuvos rytas“, 2017–03–18, p. 10) ir 8) sostinėje kalbėti angliškai.

Lenkijos Seimo narys R. Vinickis (Winnicki) per Lenkijos, Lietuvos ir Ukrainos vadovų susitikimą 2017–03–27 d. išplatino kreipimąsi su dar 2 papildomais reikalavimais: tik iš Lietuvos reikalauti dar „griežčiau“ laikytis 9) Lenkijos ir Lietuvos sutarties, 10) ES tautinių mažumų konvencijos.

Lenkijos vadovų patarėjas išdėstė neteisingas nuostatas, dėl kurių jokios valstybių derybos nebeįmanomos: 1) ilgaamžė istorinė Lietuvos sostinė Vilnius esą nėra baltų žemių miestas, 2) Lenkija jo 1920–1939 m. neokupavo, 3) LDK buvo rytų slavų valstybė, 4) Vilniaus krašte nuo 14 a. lietuviai lenkėjo tik savanoriškai, 5) 1918 m. Lietuva „susikilo“ į Kauno Lietuvą, vidurio Lietuvą ir Baltarusiją, 6) Vilniaus krašto lenkai Lietuvoje „atsidūrė ne savo noru, o Maskvai nustačius kitokias valstybės sienas“.

Kol Lenkijos valdininkai laikysis tokių nuostatų, valstybių santykius pagerinti būtų sunku. Kad derybų pradžia būtų prasmingesnė, Lietuvos Respublikos Vyriausybė turi užsakyti trumpą enciklopedinį leidinį minėtomis 6 temomis lietuvių, lenkų, anglų, rusų, latvių kalbomis. Lietuvos Respublikos atkūrimo šimtmečio proga toks leidinys būtinas Lietuvos, Lenkijos, ES institucijoms.

III Išvados dėl Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projekto Nr. XIII-535

1. Įstatymo projektas netiesiogiai siūlo **keisti valstybinės lietuvių kalbos abėcėlę, kalbos sistemą, rašybos ir tarties principus**: a) prie 32 lietuvių kalbos raidžių pridėti dar apie 150 lotyniško pagrindo rašmenų (su diakritikais), kurie per užsienio valstybių okupacijas buvo pridėti lietuvių protėviams ir kuriuos turi užsieniečiai bei asmenys be pilietybės, b) asmenvardžius kraipyti pagal Mašininio skaitymo kelionės dokumentų taisyklės, juos perkeliant iš dabar esančio nepagrindinio dokumentų įrašo į pagrindinį įrašą.
2. Įstatymo projektas siūlo **siaurinti valstybinės kalbos funkcijas (įvedant daugiakalbystę)**, pažeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 3, 10, 14 straipsnius, Vyriausiojo Lietuvos administracinio teismo sprendimus asmenvardžius užsienio kalba rašyti tik papildomuose piliečių dokumentų įrašuose: a) užsienietiška rašyti ne tik asmens dokumentuose, bet ir visuose kituose dokumentuose, b) pagal dokumento šaltinį asmenvardžius paraidžiui nurašius nelietuviškais lotyniško pagrindo rašmenimis Vyriausybei parengti ir įgyvendinti registrų bei valstybės informacinių sistemų pertvarkos veiksmų planą (projekto 2 str. 3 d., 4 str. 1, 2 d., aiškinamojo rašto 2, 4, 11 punktai), c) toliau tas formas privaloma būtų vartoti rašomojoje ir šnekamojoje valstybinėje kalboje.
3. Projektas pažeidžia Lietuvo Respublikos Konstitucinio Teismo, VLKK išaiškinimus, Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 11, 20, 21 str., Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties 14 str., Lietuvos ir Latvijos vyriausybių suderintas bendradarbiavimo perspektyvas: „Lietuva ir Latvija, per amžius būdamos šalia, buvo ir yra susijusios daugeliu saitų [...] Mes, būdami Baltijos šalių ir vieninteliai baltų tautų atstovai, turime bendradarbiauti ne tik dėl istorinių ir geografinių priežasčių. Svarbu suvienyti pastangas ir sutelkti išteklius siekiant tinkamai atsakyti į šiuolaikinius iššūkius“ (Ministrai Pirmininkai A. Kubilius, V. Dombrovskis).
4. Aiškinamojo rašto 5, 13 ir kituose punktuose dezinformuojama, jog sudarius teisinės prielaidas dokumentuose „nelietuviškus“ vardus ir pavardes rašant nelietuviškais lotyniško pagrindo rašmenimis jokių neigiamų pasekmių (t. y. padarinių) nenumatoma, tai neatsilieps kriminogeninei padėčiai ir dėl to nėra gauta specialistų vertinimų. Nutyliamos 2014–04–25 d. profesionalių kalbininkų diskusijos išvados, Lietuvių kalbos instituto Mokslo tarybos sprendimas, profesorių Z. Zinkevičiaus, A. Butkaus, V. Labučio, A. Paulauskienės, A. Piročkino, P. Kniūkštos ir kitų tyrinėjimai, straipsniai, panašių įstatymų projektų recenzijos. Su šiais duomenimis nesusipažinę Seimo nariai buvo apgauti, esą tokia asmenvardžių rašyba yra tik Lietuvoje ir Latvijoje, nutylint tikrąją padėtį Lenkijoje, Danijoje, Anglijoje, Italijoje, Prancūzijoje, JAV ir visur kitur. Jokia profesionalių kalbininkų (lituanistų) institucija nesiūlė keisti lietuvių kalbos abėcėlės, Lietuvos asmenvardžių rašybos taisyklių ir neskelbė, kad užsienietiški intarpai nepažeistų lietuvių kalbos sistemos, jos savitumo ir tradicijos, rašybos, tarties, morfologijos, sintaksės taisyklių, nesiaurintų valstybinės kalbos funkcijų. Joks kalbotyros žinovas nesiūlė nulietuvinti pavardžių, kurios dabar kaip tik dažnai yra autentiškesnės (originalesnės) negu svetimkalbių rašytuose tekstuose. *Vardinio* sutuoktinė reikalauja ją rašyti *Wardyn* ir jai nepatariama Lietuvoje lietuviškų (baltiškų) asmenvardžių nekraipyti (plg. *Vardys*, *Vardin-avičius* ir t. t.).

Asmenvardžių rašyba Lietuvos Respublikoje atitinka ES ir tarptautinius standartus. Jokie įstatymai ir sutartys nereikalauja keisti valstybinės lietuvių kalbos abėcėlės, rašybos ir tarties principų. Lietuvių kalba turi 32 raides visiems garsams užrašyti: viena raidė žymi vieną atskirą garsą. Kalbose, vartojančiose lotyniško pagrindo abėcėlę, yra dideli tarties, rašybos, net ir raidžių skirtumai. Lotynų kalboje *w* iš viso nebuvo, ispanų kalboje po *q* raidė *u* netariama (*qui = ki*), o *x* prieš priebalsius tariamas *s*. Lietuvių kalboje yra nepriimta tą patį garsą žymėti skirtingomis raidėmis. Krikščioniškos, nelietuviškos kilmės lietuvių vardai ir pavardės yra kilusios iš 10 kalbų, bet jų abėcėlių ir tarties principų nesilaikoma. VLKK numatytos kai kurios užsieniečių asmenvardžių rašybos išimtyys yra

nepagrįstos: jos neatitinka lietuvių kalbos sistemos ir dėsnių, prieš profesionalių vardyno specialistų ir daugumos piliečių valią yra padarytos dėl kai kurių Seimo narių spaudimo ir turi būti patikslintos.

5. Kompromisas – informaciją užsienio kalbomis apie asmenvardžius skelbti papildomuose dokumentų įrašuose. Šį projektą palaikė per 100 000 Lietuvos piliečių: 70 000 parašų surinko Talka valstybinei kalbai ir 30 000 parašų – Taryba Lietuvos Respublikos Konstitucijai ginti. Objektivos žinios apie asmenvardžius informacijos priemonėse dažnai yra blokuojamos, todėl šiuos siūlymus prašome aptarti Seimo frakcijose, Vyriausybėje, VLKK.

Tolimesniam projekto svarstymui siūlyčiau pasirašyti peticiją skirtą Lietuvos Respublikos Seimo nariams [„Apginkime valstybinę lietuvių kalbą“](#).

Autorius yra „Vilnijos“ draugijos pirmininkas, „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos“ abėcėlės skyriaus autorius, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras